

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 5 mars 1925 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i förordningen den 21 december 1857 om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 106, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Svensson* i Grönvik hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och framläggande av förslag till riksdagen rörande ändring av förordningen den 21 december 1857 om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet.

Till stöd för berörda hemställan har anförts:

En olägenhet, som sedan lång tid tillbaka gjort sig gällande för åtskilliga ägare av egna hem eller andra såsom lägenheter avsöndrade jordområden, är den undantagsställning, som dessa intaga ifråga om s. k. stängselvitsord gentemot innehavare av i mantal satt jord. (§ 9 Kungl. Förordningen om ägors fredande o. s. v. 1857.) Vid utbrytande av markområden från ett hemman är det ofta nog beroende på en tillfällighet, huruvida den utbrutna delen blir åsatt mantal eller avsöndras såsom lägenhet. Den ännu gällande stängselförordningen av år 1857 ger emellertid stängselvitsord i förra men ej i senare fallet gentemot stamhemmanet, ett förhållande som måste anses i hög grad inkonsekvent, och som av en mängd innehavare av jordbrukslägenheter anses orättvist och ofta ger anledning till misshälligheter mellan vederbörande. Sedan tiden för stängselförordningens antagande har användningen av formen avsöndrad lägenhet kommit att utvecklas i hög grad, även vid upprättande av nya mindre jordbruk, varjämte allt som förr i tiden kunde tala för att lägenheten i viss mån var beroende av stamhemmanet numera bortfallit. Fördelningen av utskylder och onera på de olika fastigheterna sker nu helt fristående, varför icke något skäl kvarstår att bibehålla den skillnad i fråga om stängselvitsord gentemot stamhemmanet, som förefinnes enligt nu gällande lag.

Förenämnda förordning den 21 december 1857 om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet bygger på den i § 1 av förordningen uttalade grundsatsen, att den, som äger hemdjur, är pliktig att medelst hägnad eller vallning eller på annat sätt hålla sådan vård om dem, att de icke olovligen inkomma på annans ägor. Försummelse härutinnan medför skyldighet att ersätta uppkommen skada och kan jämväl, på talan av vederbörande, föranleda bötesansvar jämlikt 24 kap. 9 § strafflagen. Berörda huvudgrundsats lider

Huvudragen av 1857 års stängsellsagstiftning.

emellertid väsentlig inskränkning genom de i förordningen förekommande bestämmelser om stängselvitsord, d. v. s. rätt att av granne kräva deltagande i stängsel till ömsesidigt skydd emot skada av hemdjur. Sådan rätt äga i allmänhet, enligt § 2, grannar emot varandra, så snart ägorna skiljas genom rågång eller fastställt eller lagakraftvunnet skifte. Efterföljande §§ stadga dock vissa undantag i detta avseende. Rätt till vitsord saknas sålunda *dels* för den, som med åker, äng eller plantering möter skog, utmark eller beteshage (§ 4), *dels* för den, som med ägor möter kronopark eller annan skog eller mark, som står under kronans omedelbara vård och icke blivit upplåten till nyttjande åt enskild person eller viss menighet (§ 7), *dels* för ägare av utjord eller urfjäll, där ej dylik jord möter eller annan jord, som möter, förut tagit del i stängsel (§ 8), och *dels* för ägare av avsöndrad lägenhet gent emot ägare av stamhemmanet (§ 9). Anmärkas må ock, att angränsande jordägare kunna genom skriftlig överenskommelse avsäga sig rätten till stängselvitsord. Därest sådan överenskommelse intages i rättens protokoll, blir den bindande jämväl för framtida ägare och innehavare av den jord, varom avtalet slutits, dock ej under längre tid än 10 år.

Begagnas förefintlig rätt till stängselvitsord, skola de, som i ägoskillnaden mötas, taga del i hägnaden till hälften vardera. Endast i ett fall kan jämkning ske i denna fördelningsgrund, nämligen om ägorna å båda sidor utgöras av skog, utmark eller beteshage. I detta fall kan, därest ena sidan finnes märkligen betungas av stängseln utan motsvarande nytta och denna sida ej fordrar stängsel, dess skyldighet till deltagande däri nedsättas, efter ty domaren prövar skäligt; och stadgas i samband därmed, att, där ej hägnad finnes mellan dylika ägor, den ohägnade marken skall, där ej annorlunda avtalats, anses upplåten till gemensamt mulbete. Vid fördelning av hägnad skall emellertid alltid avseende göras på olika beskaffenhet av den mark, varå hägnaden upprättas, så att, där större svårighet i denna del möter, skälig minskning i hägnadens längd däremot beräknas. Enas ej parterna om sådan uppskattning, skola de kalla två ojäviga män att hålla syn och värdering, varefter saken må fullföljas till domstol.

Har till följd av begagnat stängselvitsord hägnadsskyldighet efter viss grund blivit utgjord eller bestämd, skola jordägarna efter enahanda grund taga del i hägnadens underhåll för framtiden, till dess dem emellan annorlunda överenskommes eller, i händelse med avseende å förändrat bruk med ägorna ändring i hägnadsskyldigheten å ena sidan yrkas, frågan därom blivit avgjord.

Stängsel skall sättas i ägoskillnaden. Det skall vara i fredgillt skick från den 15 maj, där ej annat för viss ort överenskommits eller stadgats, och till dess på hösten tjäle kommer i marken.

Angående fredgillt stängsels beskaffenhet meddelas bestämmelser i byggingabalken kap. 5 § 3 samt förordningen den 31 januari 1815 huru laggill stängsel bör vara beskaffad. Emellertid kunna hägnadsskyldiga överenskomma

om enklare slag av stängsel och gäller därom vad förut sagts om avsägande av rätten till stängselvitsord.

Föreligger skyldighet att hålla stängsel och denna skyldighet eftersättes, står vederbörande själv risken för att andras kreatur av sådan anledning komma in å hans ägor; dock fordras för ett dylikt omkastande av den principiella ansvars-skyldigheten, att den försumlige blivit tillsagd att bota bristfällig hägnad.

Slutligen må nämnas, att stängselförordningen innehåller utförliga bestämmelser om rätt för den, som å sina ägor finner dit olovligen inkomna kreatur, att intaga dessa och behålla dem, tills ersättning givits eller säkerhet ställts för liden skada.

Alltsedan stängselförordningens tillkomst hava förslag till mer eller mindre genomgripande förändringar i densamma tid efter annan framkommit. Av dessa förslag hava flera åsyftat upphävande av stängselvitsordet och utsträckande till undantagslös regel den i § 1 av förordningen uttalade grundsatsen om kreatursägares ansvarighet; andra åter hava gått ut på att i stället i vissa fall utsträcka rätten att åberopa stängselvitsord. Vidare hava en del haft till syftemål att inom ramen av gällande bestämmelser om stängselvitsord åstadkomma lättnad i stängsel-skyldighetens utgörande genom ändring av grunderna för densammans fördelning, överlåtande åt landsting att bestämma fördelningsgrunderna o. s. v.

*Ändrings-
förslag
intill 1914.*

Intet av nu avsedda förslag har hittills föranlett någon ändring i stängselförordningen.

I anledning av väckt motion avlät emellertid 1914 års senare riksdag jämlikt av jordbruksutskottet i utlåtande nr 44 enhälligt gjord hemställan och enligt av båda kamrarna utan meningsskiljaktighet fattade beslut en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i syfte att vinna ändring av ej mindre stängselförordningen än även förordningen den 31 januari 1815 samt de övriga bestämmelser, vilka därmed kunde stå i sammanhang, ävensom om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

*1914 års
riksdags-
skrivelse.*

I fråga om den begärda omarbetningen av stängselförordningen anfördes i riksdagsskrivelsen huvudsakligen: Grundsatsen om djurägares ansvarighet för ägofridens upprätthållande borde fortfarande vara den centrala och grundläggande i stängsellagstiftningen. Stängselvitsordets berättigande syntes ej fullt lika klart, men då det fyllde en beaktansvärd uppgift, borde det i princip bibehållas. Emellertid syntes en konsekvent tillämpning av grundsatsen i § 1 kräva, att rätten till vitsord bestämdes uteslutande av den omständigheten, huruvida å endera eller båda sidorna av råskillnaden betande kreatur hölles eller plägade hållas. Detta skulle medföra å ena sidan en inskränkning av vitsordets nuvarande giltighetsområde dithän, att vitsordet kunde tillgripas, blott om

stängsel verkligen vore i ägofridens intresse behöfligt, samt å andra sidan en utsträckning av nämnda område sålunda, att, så snart stängselbehov föreläge, möjligheten att påkalla deltagande i stängsel ej finge vara utesluten. I förra avseendet hade ifrågasatts ett fullständigt borttagande av stängselvitsord inägor emellan. Då emellertid behov av stängsel kunde föreligga även i dylikt fall, syntes det följdriktigare med ett principiellt stadgande av större räckvidd, varigenom fastsloges såsom ovillkorlig förutsättning för vitsordets begagnande, att skyddsbehov verkligen föreläge. Dock borde vitsordsregeln kompletteras med föreskrift om befogenhet för behörig myndighet att efter prövning av föreliggande omständigheter frikalla part från hägnadsskyldighet, om nyttan av stängseln befundes icke skäligen motsvara kostnaden därför. Beträffande utvidningen av vitsordsrätten så kunde tillräckliga skäl icke påvisas för saknaden av vitsord i vissa av de lagligen föreskrivna undantagsfall, där den stängselbehövande jordägaren vore hänvisad att stänga själv utan hjälp av grannen, medan den sistnämnde däremot kunde påfordra sådan hjälp. Framför allt kunde avsaknaden av vitsord för inägor gent emot utägor verka orättvist betungande för inägornas innehavare samt särskilt hämmande på nyodlingsverksamheten till skada för såväl egnahemsrörelsen som jordbrukets utveckling i allmänhet. Beträffande de övriga undantagsfall, där stängselvitsord saknades, erinrades, att icke ägors kamerala natur, utan deras behov av skydd mot lösgående djur borde vara den avgörande faktorn. — Förutom vitsordsreglerna syntes även bestämmelserna om grunderna för hägnadsskyldighetens fördelning vara otillfredsställande eller åtminstone otillräckliga. En i lag bestämd gemensam norm vore visserligen praktiskt betydelsefull och måhända oundgänglig, men jämkning i denna borde vara medgiven. Fråga om sådan jämkning syntes böra avgöras i samma ordning som frågan om vitsordets tillämplighet. Bland de omständigheter, som därvid lämpligen borde komma i beaktande, kunde nämnas antalet kreatur, som å vardera sidan hölles, de angränsande skiftenas inbördes storlek och värde, den inbördes storleken av de olika stängselkyldigas ägo-innehav, den större eller mindre direkta nyttan å vardera sidan av stängningen o. s. v. Billigheten torde ock kräva befogenhet för den prövande myndigheten att i vissa fall ålägga jämväl annan än närmaste granne att deltaga i hägnad. — Omarbetningen torde sålunda i huvudsak böra gå ut på *dels* att — med en bestämdare precisering av stadgandet i § 2 — stängselkyldighet gjordes beroende uteslutande av stängsels behöflighet såsom skydd mot lösgående hemdjur, utan någon generell presumtion om ett å landsbygden allmänt förekommande skyddsbehov mot skada av hemdjur, *dels* att, då stängselkyldighets inträdande fortfarande finge göras gällande genom stängselvitsord, sådant kunde åberopas i de fall, då nyssnämnda allmänna förutsättning för stängselkyldighet föreläge, utan avseende å ägors beskaffenhet och med bortfallande sålunda av de undantag från vitsordets tillämpning, som stadgats i §§ 4, 7, 8 och 9, *dels* ock slutligen att det finge ankomma på behörig myndighet att på ansökan av

stängselskyldig, där särskilda omständigheter därtill kunde föranleda, bestämma såväl i fråga om stängselvitsords tillämpning i särskilda fall som angående jämkning i den för stängselskyldighets utgörande lagstadgade grund.

Beträffande de i förordningen den 31 januari 1815 och byggningsbalken 5 kap. 3 § innefattade bestämmelser angående laggillt stängsels beskaffenhet framhölls i skrivelsen, att dessa vore i hög grad föråldrade. Det syntes därför vara ett önskemål av synnerlig vikt, att berörda bestämmelser, på sätt även av hushållningssällskapens ombudsmöte år 1913 begärts, gjordes rymligare, så att de lämnade möjlighet att, där förhållandena det påkallade, begagna billigare, enklare och mera virkesbesparande stängselsätt än de för närvarande lagligen påbjudna.

Över riksdagens ifrågavarande skrivelse infortrade Kungl. Maj:t utlåtanden från dels samtliga länsstyrelser, vilka skulle lämna vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott ävensom skogsvårdsstyrelsen i vederbörande landstingsområde tillfälle att yttra sig, dels lantbruksstyrelsen och dels, efter överjägmästarnas hörande, domänstyrelsen.

*Avgivna
yttrandena i
anledning
av 1914 års
riksdags-
skrivelse.*

Sålunda infortrade utlåtanden inkommo under loppet av år 1915. Här må i största korthet lämnas en redogörelse för den ställning, de olika myndigheterna intagit i fråga om de i riksdagens skrivelse framförda önskemålen och synpunkterna.

Behovet av en omarbetning av 1857 års stängselförordning har vitsordats av samtliga hörda myndigheter med undantag av *förvaltningsutskotten i Jönköpings och Kalmar läns norra hushållningssällskap*, vilka båda förklarar sig anse skäl ej föreligga för vidtagande av ändring i härutinnan gällande bestämmelser.

Önskemålet att *stängselvitsord skulle förefinnas, blott om verkligt behov av hägnad* till skydd mot hemdjur föreläge, har ock i allmänhet biträttts. Från vissa håll har ifrågasatts fullständigt borttagande av vitsord inägor emellan, därvid framhållits, att i de sydligaste provinserna och slättbygderna i mellersta Sverige stängsel vanligen icke hölles mellan dylika ägor. *Domänstyrelsen* har direkt förordat borttagande av vitsordet åkermarker emellan. Däremot har *länsstyrelsen i Värmlands län*, i anslutning till yttrande från hushållningssällskapets förvaltningsutskott, förklarar, att något behov av inskränkning i fråga om stängselvitsordet inägor emellan icke gjort sig gällande i detta län. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* har framhållit, att där vore allmän sed att ej hålla stängsel mellan skogsmarker och att en lagstiftning, som bekräftade denna sedvänja, vore på sin plats. *Lantbruksstyrelsen* har för sin del anfört bl. a.: I vissa trakter av vårt land hade, på sätt i § 19 av stängselförordningen medgäves, överenskommelser träffats om stängselvitsordets fullständiga eller delvisa upphävande. Då sådana överenskommelser, gällande hela socknar, kommit till stor användning under en följd av år, torde det kunna anses vara av erfarenheten bekräftat, att en inskränkning av nu gällande rätt till stängselvitsord vore av behovet påkallad. Vid omarbetning av förordningen torde emellertid böra tagas i beaktande, att förhållandena i vårt vidsträckta land vore mycket olika, och det vore därför önskvärt, att icke alltför snäva gränser droges vid bestämmel-

sernas avfattande, särskilt i fråga om stängselvitsord. Enligt lantbruksstyrelsens mening borde en inskränkning av rätten till detta, helst i den utsträckning, som genom förutnämnda föreningar nu mångenstädes tillämpades, kunna fastställas av lämplig myndighet för helt län eller viss större del därav eller av länsstyrelse efter hörande av landsting eller hushållningssällskap.

Den i riksdagsskrivelsen uttalade åsikten, att *rätten till stängselvitsord borde utsträckas* att, i fall av behov, gälla även i nu stadgade undantagsfall, har ock i stort sett tillvunnit sig bifall. Åtskilliga myndigheter hava särskilt betonat det rättvisa uti att, på sätt i den nu förevarande motionen påyrkats, vitsord tillerkännes ägare av avsöndrad lägenhet gent emot ägaren av stamhemmanet. Därvid har framhållits den betydelse, en sådan reform skulle hava för den i utveckling stadda småbrukarörelsen, varjämte påpekats, att lägenhetsägare ofta sakna eget stängselvirke. Betänksamhet har emellertid i förevarande avseende yppats hos några myndigheter. *Länsstyrelsen i Värmlands län* anser sålunda ej önskvärt, att inägor tilldelas vitsord gent emot angränsande utägor, enär härigenom skogsmarkens ägare lätt skulle kunna otillbörligt betungas. *Förvaltningsutskottet i Västerbottens läns hushållningssällskap* finner jämväl, på grund av i länet rådande säregna förhållanden, tveksamt, huruvida sådant vitsord bör givas, samt anför härom: Vid avvitrningen hade många byalag erhållit s. k. fyllnadsjordar eller skogsskiften, vilka ofta vore belägna många mil från byarna och av ringa värde. Emellertid stötte de ofta intill slätterängar och bäckkrödjningar. Ett begagnande av stängselvitsord från de senares sida skulle för byalagen bliva ganska betungande. Likartade förhållanden föreläge i de ej sällsynta fall, då ett byalag ägde slätterlägenhet inom annan bys område. — *Domänstyrelsen* slutligen yrkar, att de f. n. i §§ 7 och 9 stadgade undantagen från rätten till vitsord måtte bibehållas, och åberopar särskilt beträffande sistnämnda §, att, därest till de i denna omförmälda lägenheter skulle räknas alla de skogstorp och odlingslägenheter, vilka numera vore å kronans marker till ett högst betydande antal upplåtna, och innehavarna av dessa skulle få stängselvitsord mot kronan, denna härigenom skulle åsamkas mycket betydande utgifter för att freda mark, som fortfarande vore kronans egendom.

Beträffande förslaget att *viss myndighet skulle äga att på ansökan pröva frågan om stängselvitsords tillämplighet i det föreliggande fallet samt om jämkning av stadgad grund för hägnadsskyldighetens utgörande* hava meningarna varit mera delade. Mot jämkning i sistnämnda hänseende utöver vad för närvarande kan ske jämlikt § 5 mom. 1 hava *länsstyrelserna i Blekinge och Värmlands län* ävensom *förvaltningsutskottet i Jönköpings läns hushållningssällskap* uttalat sig, därvid framhållits, att nuvarande klara och tydliga bestämmelser om hälftindelning visat sig i hög grad förebygga rättstvister, medan däremot möjligheterna till jämkning efter de i riksdagsskrivelsen angivna, mycket osäkra och delvis olämpliga grunder skulle leda till trassel och otaliga, svårslitna tvister. *Skogsvårdsstyrelsen i Östergötlands län* har velat bibehålla principen om hälftindelning och medgiva jämkning, blott där denna principskulle leda till uppenbar orättvisa. *Länsstyrelsen i Uppsala län* har jämväl uttalat sig för bibehållande av nämnda princip, dock med tillfälle till jämkning efter behovet av stängsel. — Från åtskilliga håll, där man ej närmare uttalat sig i detta avseende, hava uppslag givits i frågan om vilken myndighet, som vore lämplig att pröva framställt yrkande om jämkning (länsstyrelse, lantmätare, synemän enligt 11 § arrendelagen, skiftesgodemän, av viss myndighet för ändamålet särskilt tillsatt person i orten o. s. v.)

Slutligen må anmärkas, att från vissa skogsvårdsstyrelser framförts önske-

mål, dels att hägnaden, där omständigheterna därtill föranledde, måtte kunna sättas annorstädes än i ägoskillnaden, och dels att stängselvitsord kunde tillerkännas jämväl den, som avverkat skog och i anledning därav ålagts återplantering, oavsett om han vore ägare till marken, där avverkningen ägt rum, eller ej.

Riksdagens begäran om *ändring av gällande föreskrifter angående laggillt stängsels beskaffenhet* har vunnit enhälligt understöd. Från åtskilliga håll har förordats sådan avfattning av de nya bestämmelserna härom, att stängsel måtte anses fredgillt, så snart det utestänger större hemdjur.

Efter tillkomsten av 1914 års riksdagsskrivelse har hittills ej skett annan ändring beträffande stängselförordningen, än att i samband med den nya skogsvårdslagstiftningen år 1923 vissa tillägg gjorts till § 5 i avsikt att — i anslutning till alltsedan 1870- och 1880-talen gällande bestämmelser om inskränkning beträffande flertalet län i rätten till bete för getter och får å ohägnad skog, utmark och beteshage — till skogsåterväxtens skyddande reglera betesrätten å dylik mark.

*Ar 1923
vidtagen
ändring i
stängsel-
förordningen.*

I motiveringen till förevarande motion har allenast berörts det i § 9 av stängselförordningen inrymda stadgande, enligt vilket ägare av avsöndrad lägenhet saknar stängselvitsord gent emot stamhemmansägaren. Såsom av förestående redogörelse framgår, har emellertid riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t år 1914 begärt en genomgripande omarbetning av hela stängselförordningen och andra i sammanhang med denna stående stadganden. Så gott som samtliga i anledning av denna skrivelse hörda myndigheter hava ock vitsordat behovet av en dylik omarbetning. Den utveckling, som ägt rum, sedan myndigheternas utlåtanden i ämnet avgävos, har enligt utskottets förmenande ytterligare understrukt detta behov. Utskottet vill i sådant avseende särskilt erinra om det under senare åren alltmera framträdande intresset från jordbrukarnas sida för en rationell beteskultur, avsöndringsinstitutets allt större användning samt den i utveckling stadda småbruks- och kolonisationsrörelsen. Det synes därför utskottet vara ett berättigat önskemål, att den av riksdagen å sin tid begärda utredningen fullföljes, så att förslag i ämnet må kunna snarast föreläggas riksdagen. På grund av den långa tid, som förflutit, sedan infortrade utlåtanden i ämnet inkommit, utan att därunder, såvitt av utskottet kunnat inhämtas, vidtagits någon ytterligare åtgärd från Kungl. Maj:ts sida, fränsett det ovan omnämnda tillägget i samband med 1923 års skogsvårdslagstiftning, finner utskottet giltig anledning föreligga för riksdagen att med anledning av nu förevarande motion göra en förnyad framställning i ämnet till Kungl. Maj:t. Med hänsyn till den å området gällande lagstiftningens genomgående ålderdomliga prägel och det inbördes sammanhanget mellan dess olika delar synes det ej ändamålsenligt att låta den nu avsedda framställningen bliva till sitt syftemål mindre omfattande än den, som riksdagen förut avlåtut. Utskottet bestyrkes i denna sin uppfattning även därav, att i de över den tidigare riksdagsskrivelsen

*Utskottets
yttrande.*

avgivna utlåtandena inga väsentliga invändningar mot de däri angivna riktlinjerna för ändrad lagstiftning kommit till uttryck.

I anledning av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen med anledning av förevarande motion ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa av riksdagen redan tidigare påkallad utredning i syfte att vinna ändring av ej mindre gällande stängselförordning än även förenämnda förordning den 31 januari 1815 samt de övriga bestämmelser, vilka kunna därmed stå i sammanhang, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 5 mars 1925.

På andra lagutskottets vägnar:

BROD PETRÉN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:
från första kammaren: herrar *Bror Petrén, von Sydow,* Linder, Thorberg* och *Alfred Petrén,**
*fröken Hesselgren** samt herrar *Schedin* och *Lundell*;
från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar,* *Öberg, Hagman, Hage, Ros, Andersson*
i Rasjön,* *Lindgren* i Dingelvik och *Pettersson* i Hällbacken.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.